

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

- Από πού μου είπες, Γιώργο, ότι κατάγεται η μητέρα σου;
- Από την Καστοριά, με την όμορφη λίμνη.
- Και πού βρίσκεται η Καστοριά;
- Στη Μακεδονία, γιατί ρωτάς;
- Κοίτα αυτόν τον χάρτη που βρήκα στο διαδίκτυο, ψάχνοντας για την εργασία μας.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Τα νέα σύνορα που καθόρισε η Συνθήκη του Βερολίνου (1878)
	Κράτη που γίνονται ανεξάρτητα με τη Συνθήκη του Βερολίνου
	Ηγεμονία φόρου υποτέλης στο Σουλτάνο (ανεξάρτητη από το 1908)
	Αυτόνομη επαρχία της Ανατ. Ρωμυλίας (προσαρτήθηκε από τη Βουλγαρία το 1885)
	Επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κάτω από την αυστριακή διοίκηση (προσαρτήθηκε από την Αυστρία το 1908)
	Προσαρτήσεις της Ρουμανίας
	Προσαρτήσεις του Μαυροβουνίου
	Προσαρτήσεις της Σερβίας
	Ελλάδα
	Προσαρτήσεις της Ελλάδας (1881)
	Κρητική Πολιτεία (αυτόνομη ηγεμονία από το 1898)
	Σάμος: αυτόνομη επαρχία (ηγεμονία κάτω από την επικυριαρχία του σουλτάνου)
	Οθωμανική αυτοκρατορία

Τα βαλκανικά σύνορα 1872-1912

- Σε ποια περίοδο αναφέρεται ο χάρτης;
- Απ' ό,τι γράφει ισχύει από το 1872 – 1912.
- Για βρες τώρα, σύμφωνα με τον χάρτη, ποιες περιοχές ανήκαν τότε στο ελληνικό κράτος;
- Άκου τι άλλα γράφει στην ίδια ιστοσελίδα.

Η Μακεδονία, εκείνη την περίοδο, ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Για την Ελλάδα, όμως, ήταν μια περιοχή που είχε πολύ μεγάλη σημασία. Εκεί ζούσαν ελληνικοί πληθυσμοί, που έπρεπε να απελευθερωθούν. Αν η Ελλάδα τα κατάφερνε, θα μεγάλωνε και την έκταση αλλά και τον πληθυσμό της. Και δεν ήταν η μόνη που το ήθελε αυτό. Στην περιοχή των Βαλκανίων ζούσαν πληθυσμοί και άλλων εθνοτήτων, όπως Βούλγαροι, Σέρβοι κ.ά.

-Αλήθεια ξέρεις εσύ ποιες είναι οι βαλκανικές χώρες;
-Κάτι θυμάμαι από τότε που ψάχναμε πληροφορίες για το Ανατολικό Ζήτημα. Αλλά, ορίστε, και στον προηγούμενο χάρτη φαίνονται οι βαλκανικές χώρες.
- Ψάξε, λοιπόν, να βρεις ποιοι ήταν οι Νεότουρκοι.

- Θα είχε ενδιαφέρον, να βρούμε και σε ποιες άλλες περιοχές, που είχαν τότε κατακτηθεί από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ζούσαν Έλληνες.

Αλληγορική απεικόνιση της επαναφοράς σε ισχύ του συντάγματος του 1876 από τους Νεότουρκοι.

Γελοιογραφία.
Τα Βαλκάνια κατά του τυράννου.

Τα κράτη τους είχαν παρόμοια σχέδια επέκτασης με την Ελλάδα. Επιπλέον, υπήρχαν και ευρωπαϊκές χώρες που ήθελαν να μείνει η κατάσταση, όπως ήταν, στα Βαλκάνια, κάτω από τον έλεγχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όμως, από το 1908, που στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επικράτησαν οι Νεότουρκοι, η πολιτική της απέναντι στους ξένους λαούς, που ζούσαν στα εδάφη της, άλλαξε. Επιθυμούσε οι λαοί αυτοί να εξισλαμιστούν και άρχισε να τους καταπιέζει. Αυτός ήταν ένας πολύ σημαντικός λόγος, για να θέλουν, να απελευθερωθούν.

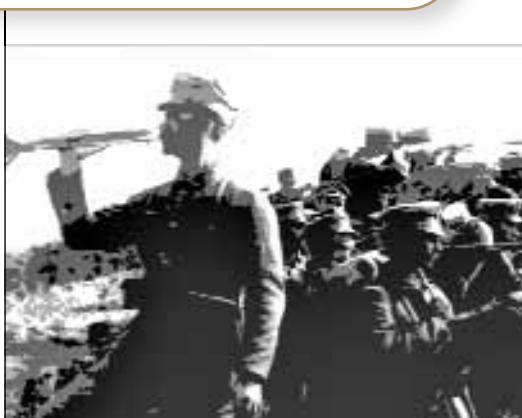
Έτσι, όταν η Ιταλία το 1911, επιτέθηκε στη Λιβύη, που ήταν τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τα βαλκανικά κράτη Σερβία, Βουλγαρία και Μαυροβούνιο, εκμεταλλεύτηκαν τα προβλήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο τότε πρωθυπουργός της χώρας, σκέφτηκε πως, αν η Ελλάδα δεν έπαιρνε μέρος στον πόλεμο, δεν θα μπορούσε να πάρει κι αυτή εδάφη από τη Μακεδονία.

-Κοίτα αυτές τις φωτογραφίες. Δείχνουν τους στρατιώτες που συγκεντρώνονται και ξεκινούν για να πάνε στον πόλεμο.

Τελικά, αν και είχε διαφορετικά συμφέροντά από τα άλλα βαλκανικά κράτη, η Ελλάδα υπέγραψε, το 1912, Συνθήκη με τη Βουλγαρία και, το 1913, με τη Σερβία. Οι Μεγάλες Δυνάμεις διακήρυξαν ότι δεν θα δεχόντουσαν καμιά αλλαγή στα σύνορα της περιοχής. Τα βαλκανικά κράτη, όμως, δεν έδωσαν καμιά σημασία. Τον Οκτώβρη του 1912, κήρυξαν τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και πέτυχαν σημαντικές νίκες.

- Αξίζει τον κόπο να πάρετε μια ιδέα για τον τρόπο που πολεμούσαν εκείνη την εποχή, αλλά και τα μέσα που χρησιμοποιούσαν.

Πορεία ναυτικού.
 Η μάχη των Γιαννιτσών.
 Η μάχη του Σαραντάπορου.
 Στο λιμάνι του Πειραιά.
 Η μεγάλη έφοδος των Ευζώνων
 στη μάχη της Δεσκάτης,
 στις 8 Οκτωβρίου 1912.

- Αλήθεια, τα μέσα, ο τρόπος και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνονταν οι πόλεμοι τότε, μοιάζουν με ό,τι ισχύει σήμερα;

Είσοδος του βασιλιά Γεωργίου του Α΄ στη Θεσσαλονίκη.

Στις αρχές Νοεμβρίου, οι ελληνικές δυνάμεις, μερικές ώρες νωρίτερα από τους Βουλγάρους, είχαν καταλάβει τη Θεσσαλονίκη. Οι Βούλγαροι ήθελαν, επίσης, αυτή την πλούσια εμπορική πόλη, με το καλύτερο λιμάνι στο βόρειο Αιγαίο.

Εύζωνας, 1912.

Οπλίτης (δεκανέας) του πεζικού, 1912.

Ιππέας (λοχίας), 1912.

Αξιωματικός (λοχαγός) του πεζικού, 1912.

Περίπολος κρητών στρατιωτών στη Θεσσαλονίκη.

Μέρος των 75.000 παραδοθέντων τουρκικών όπλων, τύπου Μάουζερ, στη Θεσσαλονίκη.

Πρώτος σιδηρόδρομος, που κατέλαβαν οι ελληνικές δυνάμεις στη Θεσσαλονίκη.

- Απ' ό,τι φαίνεται, όμως, αν διαβάσουμε αυτά εδώ τα κείμενα, η Θεσσαλονίκη δημιούργησε πρόβλημα και στο εσωτερικό του κράτους. Για να τα διαβάσουμε.

Τηλεγράφημα Βενιζέλου προς Κωνσταντίνο, 13 Οκτωβρίου 1912

Αναμένω να μοι* γνωρίσετε την περαιτέρω διεύθυνσιν, πν θα ακολουθήσῃ η προέλασις* του στρατού Θεσσαλίας. Παρακαλώ μόνον να έχετε υπ' όψιν ότι σπουδαίοι πολιτικοί λόγοι επιβάλλουσι να ευρεθώμεν μίαν ώραν ταχύτερον εις την Θεσσαλονίκην

Υπογραφή Υπουργός
Στρατιωτικών
Ελευθέριος Βενιζέλος

*μοι=σ'εμένα.

*προέλασις =πορεία προς τα μπρος.

Γ. Βεντήρη, *Η Ελλάδα του 1910-1920*, τομ. Α', σ. 115, Πυρσός, Αθήνα 1931.

Κωνσταντίνος προς Βενιζέλο

Ο στρατός δεν θα οδεύσῃ* κατά της Θεσσαλονίκης. Εγώ έχω καθήκον να στραφώ κατά του Μοναστηρίου, εκτός αν μου το απαγορεύετε

*οδεύσι = προχωρήσει.

Γ. Βεντήρη, *Η Ελλάδα του 1910-1920*, τομ. Α', σ. 119, Πυρσός, Αθήνα 1931.

Βενιζέλος προς Κωνσταντίνο

Σας το απαγορεύω.

Γ. Βεντήρη, *Η Ελλάδα του 1910-1920*, τομ. Α', σ. 120, Πυρσός, Αθήνα 1931.

Αφίσα της κατάληψης της Λήμνου.

- Ποια συμπεράσματα βγάζετε, παιδιά, από τη διαφώνια Βενιζέλου - βασιλιά σχετικά με την κίνηση του στρατού προς τη Θεσσαλονίκη; Ποια επιχειρήματα χρησιμοποίησε ο καθένας για να υποστηρίξει την άποψή του; Ποιοι άλλοι ήθελαν την πόλη και γιατί;

- Αυτή εδώ η γκραβούρα δείχνει την κατάληψη της Χίου τον Νοέμβριο του 1912. Στόλιζε, τους τοίχους των καφενείων και των σπιτιών. Πώς σας φαίνεται;

Η άποψη των οπαδών του Κωνσταντίνου είναι ότι ο διάδοχος δεν μπορούσε να στραφεί προς τη Θεσσαλονίκη, εφόσον ο αγώνας στην Ήπειρο δεν είχε κριθεί και υπήρχαν ισχυρές τουρκικές δυνάμεις στα δυτικά του ελληνικού στρατού. Γι' αυτό και η πορεία προς τη Θεσσαλονίκη ήταν αργή. Οι οπαδοί του Βενιζέλου υποστηρίζουν ότι το πρόβλημα ήταν πολιτικό και όχι στρατιωτικό. Η κατάληψη της Θεσσαλονίκης αποτελούσε ζωτικής σημασίας θέμα για τη διεκδίκηση και της υπόλοιπης Μακεδονίας.

Γ. Βεντήρη, *Η Ελλάδα του 1910 -1920*, τομ. Α', σ. 120, Πυρσός, Αθήνα 1931.

Επίσης, από τα νησιά απελευθέρωσαν τη Χίο, τη Λέσβο και τη Σάμο.

Γκραβούρα της κατάληψης της Χίου.

Τα Δωδεκάνησα τα είχαν καταλάβει οι Ιταλοί. Ενώθηκαν με την Ελλάδα το 1947. Τα ελληνικά στρατεύματα κατέλαβαν και τα Ιωάννινα, την πρωτεύουσα της Ηπείρου. Τελικά οι βαλκανικοί σύμμαχοι κράτησαν όλες τις περιοχές που κατέκτησαν, με τη Συνθήκη του Λονδίνου, το Μάιο του 1913. Τη Συνθήκη αυτή αποδέχτηκαν και οι Τούρκοι.

Τα πρώτα
αυτοκίνητα έξω
από τα Ιωάννινα.

- Παρατηρώντας τη λιθογραφία, τι νομίζετε να σημαίνει το γεγονός, ότι πολλοί λαϊκοί ζωγράφοι ζωγράφιζαν σκηνές από μάχες;

Λιθογραφία της μάχης του Δρίσκου, 28 Δεκεμβρίου 1912.

-Απ' ό,τι βλέπω εδώ υπάρχει πλούσιο υλικό για το θέμα. Κι αυτός εδώ ο χάρτης φαίνεται να έχει ενδιαφέρον. Δείχνει όλες τις επιχειρήσεις που έγιναν κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του ελληνικού στρατού
- Αποβατικές επιχειρήσεις του ελληνικού στόλου
- Οι σημαντικότερες ναυτικές συγκρούσεις
- Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του βουλγαρικού στρατού
- Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του σέρβικου στρατού
- Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του μαυροβουνιακού στρατού

Η κίνηση του στρατού κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

- Για να σημειώσουμε την κίνηση του ελληνικού στρατού στον χάρτη και τις σημαντικότερες περιοχές που κατέλαβε κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

- Αν θέλεις, μπορούμε να διαβάσουμε ακόμη και κάποια άρθρα της Συνθήκης του Λονδίνου, με την οποία τελείωσε ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος.

Συνδιάσκεψη του Λονδίνου.

Άρθρον 2

Η Αυτού Μεγαλειότης ο Αυτοκράτωρ των Οθωμανών εκχωρεί* προς τας Αυτών Μεγαλειότητας τους Συμμάχους Ηγεμόνας πάσας τας επί της ευρωπαϊκής ηπείρου εδαφικές εκτάσεις της Αυτοκρατορίας Αυτού προς δυσμάς*, γραμμής αρχομένης* από της επί του Αιγαίου πελάγους Αίνου μέχρι της επί του Ευξείνου Πόντου Μηδείας, εξαιρουμένης* της Αλβανίας.

*εκχωρεί = δίνει.

*δυσμάς = δυτικά.

*αρχομένης = που αρχίζει.

*εξαιρουμένης = εκτός από.

Β. Σκουλάτου, κ.ά., *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη*, τεύχος Β΄, Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, σ. 43, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2002.

Άρθρον 4

Η Αυτού Μεγαλειότης ο Αυτοκράτωρ των Οθωμανών δηλοί* ότι εκχωρεί εις τας Αυτών Μεγαλειότητας τους Συμμάχους Ηγεμόνας την νήσον Κρήτην και ότι παραιτείται υπέρ Αυτών πάντων των ων εκέκτητο* επί της νήσου ταύτης κυριαρχικών και άλλων δικαιωμάτων.

*δηλοί = φανερώνει.

*εκέκτητο = είχε αποκτήσει.

Β. Σκουλάτου, κ.ά., *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη*, τεύχος Β΄, Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, σ. 43, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2002.

Η Αυτού Μεγαλειότης ο Αυτοκράτωρ των Οθωμανών και αι Αυτών Μεγαλειότητες οι σύμμαχοι Ηγεμόνες δηλούσιν ότι εμπιστεύονται εις την Αυτού Μεγαλειότητα τον Αυτοκράτορα της Γερμανίας, εις την Αυτού Μεγαλειότητα τον Αυτοκράτορα της Αυστρίας, εις τον Πρόεδρον της Γαλλικής Δημοκρατίας, εις την Αυτού Μεγαλειότητα τον Βασιλέα της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, εις την Αυτού Μεγαλειότητα τον Βασιλέα της Ιταλίας και εις την Αυτού Μεγαλειότητα τον Αυτοκράτορα πασών των Ρωσίων την φροντίδα ν' αποφασίσωσι περί της τύχης πασών των Οθωμανικών νήσων του Αιγαίου Πελάγους, εκτός της Κρήτης, και περί της Χερσονήσου του 'Αθωνος.

Β. Σκουλάτου, κ.ά., *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη*, τεύχος Β΄, Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, σ. 43, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2002.

- Ποιες περιοχές κέρδισε καθεμιά από τις βαλκανικές χώρες;
- Ας προχωρήσουμε τώρα παρακάτω:

- Έχει κι άλλο χάρτη εδώ με τις επιχειρήσεις του Β' Βαλκανικού Πολέμου:
- Ας σημειώσουμε πάλι στον χάρτη και τις επιχειρήσεις του Β' Βαλκανικού Πολέμου.

Οι βαλκανικοί σύμμαχοι, Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, δημιούργησαν συμμαχία, για να πάρουν εδάφη από τον κοινό τους εχθρό, την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Όμως, τα εδάφη που κάθε μια χώρα επιθυμούσε στην περιοχή της Μακεδονίας, πολλές φορές τα ήθελε και η άλλη. Η συμμαχία λοιπόν δεν κράτησε για πολύ. Τον Ιούνιο του 1913, η Ελλάδα και η Σερβία υπέγραψαν Συνθήκη, με την οποία συμφωνούσαν να μοιράσουν μεταξύ τους τα εδάφη της Μακεδονίας, που είχαν πάρει από την Τουρκία. Έβγαζαν έτσι έξω τη Βουλγαρία. Εκείνη πίστευε πως, αν και είχε πολεμήσει σκληρά στον πόλεμο με την Τουρκία, δεν είχε ωφεληθεί, όσο περίμενε. Στράφηκε, λοιπόν, εναντίον της Σερβίας και της Ελλάδας. Η Ρουμανία, που στον Α' Βαλκανικό Πόλεμο δεν είχε συμμετοχή, τώρα πήρε μέρος στη σύγκρουση. Επιτέθηκε κατά της Βουλγαρίας.

Γέφυρα του Στριμόνα, που έχει καταστραφεί από τους Βουλγάρους.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ	
	Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του ελληνικού στρατού
	Αποβατικές επιχειρήσεις του ελληνικού στόλου
	Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του σερβικού στρατού
	Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του τουρκικού στρατού
	Κύριες κατευθύνσεις προέλασης του ρουμανικού στρατού

Η κίνηση του στρατού κατά τον Β' Βαλκανικό Πόλεμο.

Διάβαση των στενών της Κρέσνας. Η μάχη της Κρέσνας υπήρξε καθοριστική για την πορεία των επιχειρήσεων, που έληξαν με την ανακωχή της 18ης Ιουλίου 1913.

Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος ήταν μικρής διάρκειας. Με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (Αύγουστος 1913) η Βουλγαρία δεν ικανοποιήθηκε, όπως, καθορίστηκαν τα σύνορά της. Βέβαια, αποκτούσε έξοδο στη θάλασσα, γιατί πήρε το Δεδέαγατς, που είναι η σημερινή Αλεξανδρούπολη. Η Ελλάδα πήρε την Κρήτη, αλλά όχι και τη Βόρεια Ήπειρο. Αυτήν την πήρε η Αλβανία.

Το συμβούλιο των επιχειρήσεων σχεδιάζει τις κινήσεις της μάχης για την εκπόρθηση των στενών της Κρέσνας, στο κέντρο καθιστός ο Κωνσταντίνος.

Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου Άρθρον 5

Τα μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδας και του Βασιλείου της Βουλγαρίας σύνορα ακολουθούν το εξής διάγραμμα, συμφώνως τω καταρτισθέντι υπό των οικείων στρατιωτικών αντιπροσώπων πρακτικώ...

Η οροθετική γραμμή αναχωρεί από των νέων Βουλγαροσερβικών συνόρων επί της κορυφογραμμής του όρους Μπέλες, καταλήγουσα εις τας εις το Αιγαίον Πέλαγος εκβολάς του ποταμού Νέστου...

Συνομολογείται ρητώς ότι η Βουλγαρία παραιτείται πάσης επί της νήσου Κρήτης αξιώσεως.

Β. Σκουλάτου, κ.ά., *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη*, τεύχος Β΄, Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, σ. 49, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2002.

- Υπάρχει κι ένα άρθρο εδώ της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, με την οποία τελειώνει ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος. Είναι μικρό, μπορούμε εύκολα να το διαβάσουμε:

Έφοδος πυροβολικού στην Κρέσνα.

Ελληνικό Στρατηγείο. Ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄ και ο πρωθυπουργός Βενιζέλος καθορίζουν στο Χατζή – Μπεϊλίκ τους όρους της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, στις 14 Ιουλίου 1913.

- Να και ο χάρτης μετά τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου. Εδώ φαίνεται τι κέρδισαν όλοι οι σύμμαχοι, καθώς και η Ελλάδα από τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912 - 1913.

- Ποια ήταν τελικά τα κέρδη της Ελλάδας από τους Βαλκανικούς Πολέμους;

- Δείτε αυτή τη φωτογραφία. Πώς φαίνεται ότι δέχτηκε ο λαός τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων;

Η υποδοχή του βασιλιά Κωνσταντίνου στην εξέδρα του Φαλήρου, 4 Αυγούστου 1913.

Τα εδαφικά οφέλη για την Ελλάδα ήταν τεράστια. Η έκτασή της χώρας αυξήθηκε κατά 70%, ενώ ο πληθυσμός της διπλασιάστηκε. Εκτός από τους Έλληνες, τη μεγαλύτερη κοινότητα στη Θεσσαλονίκη αποτελούσαν οι Εβραίοι. Σε άλλες περιοχές ζούσαν μεγάλοι πληθυσμοί Σλάβων, Μουσουλμάνων και Βλάχων. Μέχρι το καλοκαίρι του 1913, η Ελλάδα είχε γίνει μια σημαντική δύναμη στη Μεσόγειο. Με την καθοδήγηση του Βενιζέλου φάνηκε ότι το όραμα της Μεγάλης Ιδέας θα μπορούσε, ίσως, να γίνει πραγματικότητα. Όμως αυτό το όραμα κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, έπαψε να ενώνει τον λαό. Έγινε μια από τις αιτίες που τον χώρισε. Στην ιστορία το γεγονός αυτό έμεινε γνωστό ως Εθνικός Διχασμός.

Σπιρτόκουτο από χαρτόνι με έγχρωμες τυπωμένες παραστάσεις.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Λογοτεχνικά έργα που αναφέρονται σ' αυτήν την ιστορική περίοδο και που μπορείτε να διαβάσετε, αν θέλετε, είναι: του Κωνσταντίνου Θεοτόκη, *Η τιμή και το χρήμα*, Νεφέλη, Αθήνα 1993, της Πηνελόπης Δέλτα, *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου*, Εστία, Αθήνα 1984 και *Για την πατρίδα*, Εστία, Αθήνα 1989.

Μπορείτε να περιηγηθείτε εικονικά στην έκθεση *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913)*, που οργανώθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.parliament.gr

Αναζητήστε στο διαδίκτυο το βιβλίο των Κολέφ Βάλερι, Χριστίνα Κουλούρη (επιμ.), *Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*, βιβλίο εργασίας 3, εναλλακτικό εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και διαβάστε για τους Βαλκανικούς Πολέμους.